

Posudek oponenta habilitační práce Mgr. Bc. Jana Kratochvíla, Ph.D., Lidská práva v praxi obecných soudů

Mgr. Bc. Jan Kratochvíl, Ph.D., odevzdal jako habilitační práci tiskem vydanou monografií ve smyslu § 72 odst. 3 písm. c) zákona o vysokých školách. Mým úkolem je posoudit, zda se jedná o monografií, která přináší nové vědecké poznatky ve smyslu téhož ustanovení.

Monografie Lidská práva v praxi obecných soudů (Leges, Praha 2020) má teoretickou (kap. I–IV) a empirickou (kap. V–VII) část.

V teoretické části habilitant prokazuje výbornou znalost práva lidských práv a výstižným, srozumitelným, přesvědčivým a o praxi českých i mezinárodních soudů opřeným způsobem vykládá klíčové koncepty, jako jsou prozařování základních práv a svobod, nepřímý horizontální účinek základních práv (zvláště kapitola II.4 je velmi přínosná, zcela s jejími závěry souhlasím) a jeho odlišení od vertikálního účinku (kapitola II).

Rovněž kapitola III je výborná, habilitant zaujímá přesvědčivé stanovisko k pozici mezinárodních smluv o lidských právech v českém právním řádu a přináší důležité detailní poznatky k aplikaci judikatury ESLP a rozhodnutí expertních výborů podle lidskoprávních úmluv OSN v české soudní praxi.

Kapitola IV obsahuje hlavní teoretický přínos práce – v českém prostředí zatím nerozšířený koncept subsidiarity rozhodování vyšších soudů vůči soudům nižším. Opřen o zahraniční literaturu a judikaturu ESLP představuje habilitant tuto subsidiaritu v pozitivní dimenzi (vyšší soudy stanovují nižším soudům obecné návody k aplikaci základních práv) a v negativní dimenzi (vyšší soudy v zásadě respektují aplikaci základních práv nižšími soudy, pokud ji tyto řádně provedly). Takto chápaná subsidiarita je vhodným teoretickým uchopením vztahu mezi vyššími a nižšími soudy při ochraně základních práv (jež je povinností celé soudní moci, srov. čl. 4 Ústavy) a zároveň představuje pro habilitanta dobrý odrazový můstek pro výzkumnou hypotézu do empirické části.

Zkoumanou hypotézou je tvrzení, že v případě použití základních práv obecnými soudy je menší pravděpodobnost, že Ústavní soud shledá porušení základních práv. Habilitant vytvořil soubor rozhodnutí Ústavního soudu z let 2005 a 2015 a u těch, kde se Ústavní soud věcně lidskoprávními otázkami zabýval (nálezy a některá odmítací usnesení) zjišťoval, zda napadená rozhodnutí obecných soudů obsahují lidskoprávní argumentaci nebo odkazy na judikaturu Ústavního soudu nebo ESLP. Vyšlo mu, že je zhruba dvojnásobná pravděpodobnost, že Ústavní soud porušení základních práv neshledá, pokud se obecný soud lidskoprávními otázkami skutečně zabýval (pro rok 2005 to bylo 2,47krát, pro rok 2015 pak 1,75krát).

Ne úplně jasné mi je, proč u vybraných oborů na str. 104–105 je ta pravděpodobnost vždy vyšší (u občanského práva 3–5krát, u trestního práva 2,4–3krát); je to tím, že u zbylých (tedy nesledovaných oborů – správního a rodinného práva) je to zase výrazně nižší?

Druhá otázka, na kterou bych se habilitanta chtěl zeptat, je, zda mu jen 1,75krát vyšší šance pro rok 2015, že Ústavní soud porušení základních práv neshledá, pokud se obecný soud lidskoprávními otázkami skutečně zabýval, nepřipadá překvapivě nízká.

Habilitantova hypotéza mi přijde teoreticky přesvědčivá, a tak jsem čekal, že rozdíl v rozhodování Ústavního soudu při použití a nepoužití lidskoprávní argumentace obecným soudem bude vyšší. Má pro toto relativně nízké číslo habilitant nějaké vysvětlení?

Oceňuji zajímavé kvalitativní analýzy oněch odchylek od očekávaného vzorce v rozhodování Ústavního soudu v kap. V.4.3 i pak pro trestní právo v kapitole VI; je vidět, že se habilitant v soudní aplikaci základních práv výborně vyzná.

V kapitole VII se pak ještě zkoumá vliv druhu řízení, věku a vzdělání soudce na ochotu argumentovat základními právy. Vysvětlení, proč se základními právy nejvíce argumentuje ve správním právu je přesvědčivé, u věku se chci jen ujistit, jestli správně chápu, že z tabulek 4 a 5 (kde se pracuje s průměrným věkem soudce) nic podstatného nevyplývá a že určující pro závěr o nerozhodnosti věku jsou až tabulky 6–9.

Nemohu nevypíchnout pozoruhodný údaj na str. 132, že titul Ph.D. nebo LL.M. osmkrát zvyšuje šanci, že soudce bude používat lidskoprávní argumentaci; podporuje můj intuitivní závěr, že důraz na vzdělání je důležitým faktorem posilujícím životaschopnost demokratického právního státu.

Mohu shrnout, že habilitantovi se podařilo napsat výbornou habilitační práci, která je velmi přínosná jak ve své teoretické, tak empirické části, zabývá se mimořádně důležitým a aktuálním tématem respektu k základním právům napříč soudní soustavou, soustředí se na dosud méně prozkoumaná nižší patra soudní soustavy, přináší v empirické části zajímavé a dosud neznámé poznatky a v teoretické části zase přesvědčivá řešení některých dosud otevřených teoretických sporů a užitečný koncept subsidiarity rozhodování vyšších soudů. Praktický závěr, která z práce vyplývá, tedy, že důraz na základní práva už od první instance významně zvyšuje kvalitu soudního rozhodování a snižuje riziko rušení rozsudků vyššími instancemi, je rovněž velmi užitečný. Z formálního a jazykového hlediska nemám práci co vytknout.

Můj závěr je tedy tento: Habilitační práce Jana Kratochvíla Lidská práva v praxi obecných soudů přináší nové poznatky a splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru ústavní právo a státověda.

V Praze dne 26. dubna 2021

Doc. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.